

Հանրապետական մանկավարժահոգեբանական կենտրոն

«Հանրակրթական դպրոցների ուսուցիչների և ուսուցչի օգնականների դասավանդման հմտությունների զարգացման ապահովում» ծրագիր

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Դպրոց՝ «Գեղարքունիքի մարզի Դրախտիկ գյուղի միջնակարգ դպրոց» ՊՈԱԿ

Առարկա՝ Դասվար

Թեմա՝ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ԴԵՐԸ ԿՐՏՍԵՐ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆԻ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ

Վերապատրաստող, մենթոր՝ Արարատ Մովսեսյան

Ուսուցիչ՝

Նարինա

Մնացականյան

2023

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ 3

ԵՐԵԽԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔՈՒՄ 4

ԿՐՏՄԵՐ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆԻ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ԴԵՐԸ 6

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ 14

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ 16

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Թեմայի արդիականությունը

19-րդ դարի հայ գրողներն էլ (Խ. Աբովյանը, Ռաֆֆին, Ռ. Պատկանյանը, Ղ. Աղայանը, Մ. Նալբանդյանը) աճող սերնդի կրթության և դաստիարակության գործում մեծ տեղ էին տալիս ընտանիքին: Նրանք ընդգծում էին ընտանիքի վճռորոշ դերը՝ երեխայի ապագայի

Ճիշտ կազմակերպման, նրա հակումների անկաշկանդ զարգացման առումով :Ընտանիքում է երեխան կատարում առաջին քայլերը, ապրում առաջին ուրախությունը և տխրությունը: Ընտանիքի անդամները միավորված են զգացմունքներով և ընդհանուր շահերով: Երեխաներին ծնողները միասին խնամում են և, որ գլխավորն է, օգնում միմյանց՝ աճելու հոգով ու մտքով: Ընտանեկան դաստիարակության, ընտանեկան փոխհարաբերությունների և ընդհանրապես ընտանիքի հիմնախնդիրները ներկայումս դարձել են առավել արդիական: Ինչպես մանկավարժների ու հոգեբանների, այնպես էլ ծնողների և, ընդհանրապես, հասարակության կողմից գիտակցվում է, որ աճող սերնդի դաստիարակության գործում մեծ է ընտանիքի դերը: Ընտանիքը հասարակության սկզբնական բջիջն է: Երեխայի դաստիարակությունը հարկավոր է սկսել ծնվելուն պես, դեռևս օրորոցում: Ավելին, սխալված չենք լինի, եթե նշենք, որ երեխայի դաստիարակությունը պետք է սկսել դեռևս սաղմնային վիճակում:

Ընտանիքը անձի սոցիալականացման կարևորագույն ինստիտուտն է: Հենց ընտանիքում է մարդը ստանում սոցիալական փոխգործակցության առաջին փորձը: Որոշակի ժամանակահատվածում ընտանիքը հանդես է գալիս որպես երեխայի միակ միջավայր, ժամանակի ընթացքում ձեռք բերելով որոշակի փորձառություն: Այնուհետև երեխայի կյանքում ներառվում են այնպիսի սոցիալական ինստիտուտներ, ինչպիսիք են մանկապարտեզը, դպրոցը, փողոցը: Սակայն այդ ժամանակ էլ ընտանիքը մնում է անձի սոցիալականացման կարևորագույն, իսկ երբեմն էլ ամենակարևոր գործոնը : Ընտանիքը կարող է դիտվել որպես անձի հիմնական կյանքի ուսուցման մոդել ու ձև:

Ընտանեկան դաստիարակության հաջողությունն ապահովող առաջին պայմանը համերաշխ ընտանիքի առկայությունն է:

Ծնողներն երեխաների վրա ներգործելու ավելի լայն հնարավորություններ ունեն: Դա բարդ հարց է, որի լուծման ժամանակ առաջնային նշանակություն է ստանում խստության և քնքշության չափը: Չի կարելի անընդհատ սիրել երեխային, անընդհատ գովասանքի արժանացնել, խրախուսել, կատարել նրա բոլոր պահանջները կամ ընդհակառակը, երեխային անընդհատ պարսավանքի ենթարկել, պատժել և այլն: Դրանք բոլորը պետք է լինեն չափի մեջ ու դուրս չգան անհրաժեշտության սահմաններից:

Հետագոտական աշխատանքի համար ընտրված թեմայի արդիականությունը պայմանավորված է թե՛ գիտական և թե՛ պրակտիկ գործոններով: Ընտանիքը երեխայի սոցիալականացման առաջին օղակն է և մշտապես համարվել է երեխայի անձի դաստիարակության կարևոր գործոն: Հայտնի իրողություն է՝ ծնող-երեխա փոխհարաբերությունները, որոնք ձևավորվում են ընտանեկան դաստիարակության

հենքով, կազմում են ընտանիքում հարաբերությունների կարևորագույն և ամբողջական համակարգ: Այդ հարաբերությունները հույժ կարևոր են կրտսերդպրոցականի անձի ձևավորման, նրա հոգեկանի բարենպաստ զարգացման և լիարժեք սոցիալականացման համար: Հետևաբար՝ ընտանեկան ոչ ճիշտ դաստիարակությունը, դրա գործառույթների ոչ լիարժեք կատարումը կարող էխախտել ծնող-երեխա նորմալ հարաբերությունները առաջ բերելով էական դժվարություններ երեխայի վարքի և, ընդհանրապես, նրա անձի ձևավորման մեջ:

Սույն խնդրի ուսումնասիրումն ու հետազոտումն ինչպես սոցիալ-հոգեբանական, այնպես էլ մանկավարժական ու հասարակական արդիական հիմնախնդիրներից է:

Հետազոտության նպատակը: Ուսումնասիրել ընտանիքի դերը կրտսեր դպրոցականի դաստիարակության գործընթացում:

Հետազոտության խնդիրները: Հետազոտության նպատակին հասնելու համար առաջադրվել են հետևյալ խնդիրները՝

Վերլուծել հիմնախնդրի վերաբերյալ տարբեր տեսական մոտեցումները, մեկնաբանությունները:

Լուսաբանել ընտանեկան դաստիարակության դերը կրտսեր դպրոցականի դաստիարակության գործում:

Երեխան ընտանիքում

Վաղ տարիքի երեխաների սոցիալական զարգացումը կանոնակարգվում է երկու կառույցների միջոցով՝ նախադպրոցական հաստատություն և ընտանիք: Որոշ մանկավարժներ, վստահելով իրենց գիտելիքներին, համարում են, որ իրենք բոլորից ճիշտ են դաստիարակում: Այդպես են մտածում նաև շատ ծնողներ՝ կարծելով, որ իրենց երեխային ավելի լավ գիտեն և հաջողությամբ կարող են լուծել նրան վերաբերող ցանկացած խնդիր: Այս երկու մոտեցումներն էլ թերի են: Անհրաժեշտ է ի մի բերել այդ երկու սոցիալական ինստիտուտների (ընտանիքի և նախադպրոցական հաստատության) ուժեղ և թույլ կողմերը: Երեխայի զարգացման որոշ ոլորտներում, օրինակ՝ հուզական, ֆիզիկական, ընտանիքի հնարավորություններն են ավելին, իսկ ուսուցման, ստեղծագործական ունակությունների զարգացման և այլն հարցերում՝ մանկապարտեզինը և այլն:

Բնության մեջ ամեն ինչ հավասարակշռված է: Յուրաքանչյուր էակ, երբ տեսնում է, որ իր սերնդին վտանգ է սպառնում, անձնագոհությամբ պաշտպանում է նրան, բայց կան ծնողներ, որոնք չեն ցանկանում խնամել իրենց զավակներին, ոմանք հնարավորություն չունեն հոգ տանելու երեխաների մասին:

Ծնող՝ չի նշանակում միայն երեխաներ ունենալ: Ծնող կոչվելու իրավունք ունեցող ամեն մարդ պետք է կարողանա պահպանել, սիրել, գուրգուրել, փայփայել, հոգ տանելու ձևավորել արժանի մարդ, բարձր արժեքներ ունեցող կոմպետենտ քաղաքացի:

Արժեքային համակարգի ձևավորման խնդիրների լուծման նպատակով ընտանիքի դերը կայանում է դպրոցի հանձնարարությունների կատարման ընթացքում

Վերահսկել երեխաներին թե ի՞նչ են դիտում, ի՞նչ են ընթերցում, հիշել, որ ընթերցանությունը հաղորդակցություն է, «երկխոսություն» ընթերցողի և հեղինակի միջև: Այդ հաղորդակցությունը միջնորդավորված է և իրականացվում է հեղինակի գրած տեքստի միջոցով, ինտերնետով ընթերցելիս անհրաժեշտ է լինել առավել ուշադիր: Չմոռանանք, որ երեխան զարգանում, դաստիարակվում է ոչ թե այն հայտանիշով, թե որքան գիտելիք ունի, կամ որքան բարեկրթական իմացություններ ունի հայրենասիրության, ընկերասիրության, մեծերին հարգելու և այլնի մասին, այլ այն հայտանիշով, թե որքան գիտելիք կարող է ձեռք բերել ինքնուրույն կերպով կամ իրականում որքանով է դրսևորվում իր բարեկրթական իմացությունները:

Հոգեպես ու մարմնապես առողջ անձի ձևավորմանը նպաստելու նպատակով սովորածը կրկնել հոգեհարազատ միջավայրում երեխաների ստացած գիտելիքները և այդ ամենից բերկրանք ստանալու նպատակով օգտագործել խաղեր, կատակներ, բազմաբնույթ առաջադրանքներ, փոքրիկ բեմադրություններ, որտեղ հերոսը երեխան է:

Ուսումնասիրությունները ցույց տվեցին, որ կրտսեր դպրոցականների բարձր աշխատունակությանը արագորեն հաջորդում է արգելակումը և հակառակը: Նկատելի է նաև, որ հոգնածությունն ավելի արագ և հաճախ է հանդիպում մրսածության հետևանքով առաջացող ինֆեկցիոն տարբեր հիվանդություններով հիվանդացող, վատ սնվող, ֆիզիկապես թույլ երեխաների մոտ: Հոգնածության առաջացմանը նպաստում են ուսումնական և բնակելի շենքերի ոչ բավարար լուսավորվածությունը, վատ օդափոխումը, ոչ համապատասխան սեղանների ընտրությունը, մարմնի ոչ ճիշտ դիրքը հանձնարարությունների կատարման ժամանակ: Այս ամենը իրենց ազդեցությունն են թողնում երեխաների մտավոր և ֆիզիկական դաստիարակության վրա:

Որքան ավելի է երեխան ունենում նյարդաբանական խնդիրներ (ասենք, մայրիկի ծանր հղիությունը, դժվար ծննդաբերությունը, կեսարյան հատումը, հիպոկսիան՝ ծնվելու

պահին), այնքան ցածր է հոգնածության շեմը, հետևաբար, այդքան էլ քիչպետք է լինեն ուսումնական և հոգեզգայական ծանրաբեռնվածությունները:

Սովորեցնում ենք լիցքաթափվել (թուլանալ):

Միայն ծնողը չէ երեխաների մեջ դաստիարակում մարդուն. երեխաները նույնպես մեծ փոփոխություններ են կատարում ծնողի անձի զարգացման մեջ: Ծնողները և երեխաները լավ միջանձնային փոխհարաբերությունների դեպքում իրենց և միմյանց մեջ մարդ արարողներ են: Երեխան աշխարհ գալով՝ ծնողների մեջ առաջացնում է հոգու նոր՝ խնամակալի, հովանավորի, ծնողի հատկություններ: Ընտանիքը երեխային տալիս է թերևս կյանքի բոլոր տարիքներից ամենաերջանիկը: Վաղ մանկությունը մարդու կյանքում անկրկնելի փուլ է:

Դ.Պ.Բեյլացկին գտնում է, որ հենց ընտանիքում, նախադպրոցական տարիներին տրվում է անձնավորության հոգեբանական հիմքը, սկսում են կազմավորվել հոգեկանի ամենայերկարակյաց հատկությունները, հուզական և բարոյական

վերաբերմունքի հիմքերը: Ըստ Բեյլացկինի ներդաշնակ ընտանիք ստեղծվում է երեք զգացմունքների հիման վրա.

Ամուսնական սեր (համակրանք, կապվածություն)

Ծնողական սեր

Ծնողների նկատմամբ երեխաների սեր

Եթե չեն բավարարվում երեխայի՝ նշված հոգեկան պահանջմունքները, ապա նրա մեջ առաջանում են որոշակի հոգեկան վիճակներ՝ մայրական սիրուց զրկվածության դեպրիվացիա, ֆրուստրացիա և այլն:

Երեխաների դաստիարակությունը իրականացվում է ընտանիքի և ուսումնական հաստատությունների միահամուռ ջանքերով: Որոշ գիտնականներ առավել նշանակալից են համարում ընտանիքի դերը և ավելի ցածր են գնահատում ուսումնական հաստատությունների դերը: Մեկ այլ խումբ դաստիարակությունը համարում է ընտանիքի և ուսումնական հաստատությունների գործունեության ամբողջություն: Բազմաթիվ անվանի հոգեբանների և մանկավարժների հետազոտությունները ցույց տվեցին, որ ընտանիքում տիրող մթնոլորտը, ընտանեկան դաստիարակությունը ու ընտանիքին առնչվող այլ հանգամանքներ երեխայի անձի ձևավորման և նրա անձնային ուղղվածության վրա շատ լուրջ ազդեցություն են թողնում: Ընդ որում՝ որոշ իմաստով հաստատվում է նաև այն վարկածը, որ երեխայի անձի հակասոցիալական ուղղվածությունը նույնպես պայմանավորվում է այն ընտանիքի տիպով, ուր մեծանում է երեխան: Անփոխարինելի ներգործություն ունի ընտանիքը երեխայի դաստիարակության և զարգացման վրա: Հոգեբանության և մանկավարժության ասպարեզում չունենալով գիտելիքներ և փորձ՝ երբեմն ծնողները թույլ են տալիս բազմաթիվ սխալներ, որոնք հետագայում կարող են հանգեցնել անցանկալի հետևանքների:

Մանկավարժական փորձը, ընտանեկան սովորույթները, ներըմբռնումը և սերը երեխայի նկատմամբ, անշուշտ, նրա զարգացման գործընթացը հասկանալու և դեկավարելու հուսալի գործոններ են: Երեխայի անձնավորության ձևավորման բարդ ու պատասխանատու մանկավարժական խնդիրը իրականացվում է ընտանիքում: Ընտանիքն է դնում այն հիմքը, որի վրա երեխան հետագայում բազմապատկում ու կատարելագործում է իր գիտելիքները, ընդունակություններն ու կարողությունները: Ընտանիքը երեխայի համար մի աշխարհ է ուր նա սովորում է սիրել, ապրել, ուրախանալ, կարեկցել: Ընտանիքում են արմատավորվում նրա առաջին բարոյական զգացմունքներն ու համոզմունքները, համատեղ փոխհարաբերությունների առաջին քայլերը: Ծնողը երեխայի համար մարդկային փորձի, վարքի չափանիշների կենդանի կրողն է և բարոյական զգացմունքների ու պատկերացումների արտահայտիչը: Շփումն առհասարակ հարստացնում է երեխայի կենսափորձը, գիտելիքների պաշարը, ձևավորում բարոյական զգացմունքներ, նրա դիրքորոշումը շրջապատող աշխարհի նկատմամբ: Նման պայմաններում երեխայի անձնավորության ձևավորման կարևոր գործոն է ծնողների անձնական օրինակը: Ծնողները պետք է ընդունակ լինեն հասկանալու հենց իրենց՝ երեխաների ներաշխարհը, կարողանան ստեղծել փոխադարձ սիրո և հարգանքի վրա հիմնված փոխհարաբերություններ: Եթե ընտանիքում երեխան զուրկ է քնքշանքից, ուշադրությունից, խնամքից, հոգեկան ջերմությունից, ապա որպես անձնավորություն նա շատ դանդաղ կձևավորվի, կյանքում կդառնա անտարբեր ու աննրբանկատ մարդ: Ոչ մի հասարակական դաստիարակչական հաստատություն չի կարող փոխարինել ընտանիքին: Երեխաննախ և առաջ կարիք ունի ծնողական գուրգուրանքի և դրական

օրինակի: Կրտսեր դպրոցական տարիքում արդեն երեխան ունի իր որոշակի տեղը ընտանիքում և ընտանեկան իրական փոխհարաբերություններում: Դա անպայման իր կնիքն է դնում անձի բարոյական հատկանիշների և առանձնահատկությունների ձևավորման վրա՝ Համերաշխ ընտանիքների, որ ծնողների հասարակական և բարոյական դիրքորոշումն ու գործունեությունը համապատասխանում են մեր հասարակության նպատակներին ու ընդհանուր խնդիրներին, մեծանում են բարի և մարդկային դրական գծերով օժտված երեխաներ: Նրանք պատրաստ են հաշվի նստելու մյուսների պահանջների հետ, ցուցաբերում են պարտքի և պատասխանատվության զգացում, հաճույքով մասնակցում ընտանիքի և դպրոցի ընդհանուր գործերին: Ընտանիքի անդամների փոխհարաբերությունները և սովորույթները, նրանց աշխատանքը և վերաբերմունքը հասարակական կյանքի երևույթների նկատմամբ՝ Դա երեխայի համար ամենահարազատ միջավայրն է, այստեղ են սկսում զարգանալ նրա ֆիզիկա: Ընտանեկան միջավայր ասելով մենք նկատի ունենք ընտանիքի կան և հոգեկան ուժերը, այստեղ է նա ստանում առաջին տպավորություններն ու մտապատկերները կյանքի վերաբերյալ: Մինչև դպրոց հաճախելը փոքրերի համար ընտանիքը հանդիսանում է գրեթե միակ հասարակական միջավայրը, ու խարսխվում են նրանց առողջության և բնավորության հիմքերը, ուր զարգանում են նրանց հարցասիրությունը, ուր ձևավորվում են նրանց վարքի որոշ հմտությունները: Անհամերաշխ ընտանիքում, ուր չկան ընտանեկան և մանկավարժական ուժերի ճիշտ տեղաբաշխում, ընդհանուր պահանջներ, բովանդակալից շփում երեխաների և մեծահասակների միջև, փոքրերի հետաքրքրությունների նկատմամբ ուշադրություն, երեխաները սոցիալապես պասիվ են, չշփվող, չեն մասնակցում ընտանիքի կյանքին և աստիճանաբար հեռանում են ընտանիքի անդամներից՝ Ընտանիքի սոցիալական դիրքորոշման գործում մեծ դեր ունեն արժեքների գնահատման համակարգը, ընտանեկան ավանդույթները: Պակաս կարևոր չեն նաև ծնողների մանկավարժական կրթությունն ու կուլտուրան, ընտանիքում երեխաների կյանքն ու գործունեությունը ճիշտ կազմակերպելու հմտությունը: Ընտանեկան դաստիարակության համարկարևոր նշանակություն ունի չափավորությունը. Այսինքն երեխային պետք չէ անընդհատ պատժել և պետք էլ չէ անընդհատ երես տալ նրան, կատարել նրա բոլոր պահանջները: Դաստիարակությունը պետք է ուղղված լինի երեխային տարբեր ուղղություններով զարգացնելուն, նրա մեջ պետք է սերմանվի աշխատասիրության ջիղ: Երեխաներին մանկուց պետք է ծանոթացնել հաղորդակցման հմտություններին: Ծնողների անձնական օրինակը մեծ նշանակություն ունի: Անհերքելի է, որ երեխաների դաստիարակության գործում կարևոր դեր է խաղում ընտանիքը: Այստեղ ծնողները աշխատում են զարգացնել երեխաների ընդունակությունները, հետևել նրանց առողջությանը և ձևավորել նրանց բարոյական հատկությունները Ընտանեկան միջավայրի ազդեցությունը

Երեխայի վրա դրսևորվում է ընտանիքի կյանքի ընդհանուր բնույթով, նրա անդամների օրինակի և խոսքի միջոցներով: Ընտանիքը կապված է հասարակական կյանքի հետ և շրջապատի բոլոր կարևոր իրադարձությունները իրենց արձագանքն են գտնում այնտեղ: Ծնողների լավատեսությունը, հայրենասիրությունը, նրանց կենսուրախությունը և հասարակական ակտիվությունը ընտանեկան միջավայրը դարձնում են կենսուրախ և հասարակայնորեն առողջ: Լուրջ նշանակություն ունի նաև ընտանիքի կյանքի կազմակերպվածությունը, որոշակի կարգ ու կանոնը, սովորույթները, ավանդույթները, բնակարանի տեսքը նույնպես որոշում է ընտանիքի կյանքի ընդհանուր բնույթը: Եթե ընտանիքում գոյություն ունի որոշ կարգ ու կանոն, քնից արթնանալու, նախաճաշի, ճաշի, ընթրիքի ժամանակ և այդ դարձել է կենցաղ, եթե ստեղծված են որոշ կայուն ավանդույթներ կապված ծննդյան տարեդարձի, տոն և կիրակի օրերին զբոսանքի գնալը, եթե բնակարանը ձևավորված է պարզ, ճաշակով, պահվում է միշտ հավաքված և մաքուր՝ նշանակում է ընտանիքի կյանքը կազմակերպված է: Այս ամենը երեխայի մեջ առաջ են բերում կարգապահություն, ճշտապահություն ընտանիքի նկատմամբ պատվի և սիրո զգացմունք և հակառակը:

¹ Յու.Ա. Ամիրջանյան, Ա.Ս.Սահակյան «Մանկավարժություն», Երևան 2004

Ընտանեկան միջավայրի ազդեցության միջոցներից է նաև ընտանիքի անդամների անձնական օրինակը: Վաղուց հայտնի է, որ երեխայի բնությանը հատուկ է ընդօրինակելը: Երեխան մշտապես դիտում է իրեն շրջապատող մարդկանց, նրանց գործերը, տեսնում է նրանց վերաբերմունքը մյուս մարդկանց ու երևույթների նկատմամբ և աննկատելիորեն ընդօրինակում: Մակայն երեխան ընդօրինակում է գոչ միայն դրականը, այլև բացասականը: Ընտանեկան միջավայրի ազդեցության միջոց է

ընտանիքի անդամների խոսքը: Ընտանիքում թե կրտսեր, թե ավագ անդամները հաղորդում են իրենց տպավորությունները տեսածի և լսածի վերաբերյալ, պատմում իրենց աշխատանքային գործունեության և շրջապատի կյանքի կարևոր դեպքերի մասին՝ Խոսքի օգնությամբ քննարկվում են բազմազան հարցեր, ծնողները երեխաներին տալիս են խորհուրդ, բացատրություն:

Ընտանիքի կարևորությունը երեխայի դաստիարակության հարցում պայմանավորվում է նրանով, որ այնտեղ է անցնում երեխայի կյանքի զգալի մասը և ըստ տևողության՝ ոչինչ չի կարող համեմատվել ընտանիքի հետ: Նրանում զարգանում են երեխայի անձի հիմքերը, և դպրոց մուտք գործելիս նա արդեն կիսով չափ ձևավորված է որպես անհատ՝

Ընտանիքը կարող է դառնալ ինչպես դրական, այնպես էլ դաստիարակության բացասական գործոն՝ Դրական ազդեցությունը երեխայի անձի վրա այն է, որ ոչ-ոք, բացի ընտանիքի անդամներից, չի վերաբերվում երեխային ավելի լավ, չի սիրում նրան այնքան և բավական հոգ չի տանում՝ Ընտանիքը հատուկ տիպի կուլեկտիվն է, որ դաստիարակությունում խաղում է հիմնական, երկարատև և կարևորագույն դեր: Անհանգիստ մայրերի մոտ հաճախ աճում են անհանգիստ երեխաներ և այլն:

Գլխավորը մարդու դաստիարակությունում հոգեկան միավորման ձեռքբերումն է, երեխայի հետ ծնողների բարոյական կապը:

Հենց ընտանիքում է երեխան ստանում առաջին կենսական փորձը, կատարում է առաջին հետևությունները և սովորում ինչպես վարվել տարբեր իրավիճակներում՝ Շատ կարևոր է, որպեսզի այն, ինչին մենք սովորեցնում ենք երեխային, ամրապնդվի կոնկրետ օրինակներով, որպեսզի նա տեսնի, որ մեծահասակների մոտ թեորենը չի նույնացվում պրակտիկայի հետ՝

Երեխաների կրթության իրականացման գործում մեծ դեր է կատարում ծնող-ուսուցիչ-դպրոց օղակը՝ Մեր հասարակությանն արժանի քաղաքացի դաստիարակելու նպատակով պետք է համագործակցեն ծնողները և ուսուցիչները:

Անցել են այն ժամանակները, երբ ծնողը բավարարվում էր առավոտյան երեխային դպրոց բերելով և կեսօրին տուն տանելով՝ Իսկ թե երեխան ինչպես կդրսևորեր իրեն դպրոցում, դիտվում էր միայն որպես ուսուցչի մտահոգության խնդիր՝ Այլ են հիմա ժամանակները և պահանջները:

Այսօրվա սերունդը պետք է քայլի ժամանակին համընթաց, լինի բանիմաց, անկաշկանդ, իմանա գիտակցի իր իրավունքներն ու պարտականությունները:

Առանց ծնողների օգնության և աջակցության հնարավոր չէ լիարժեք արդյունքի հասնել² Ծնողների հետ շփումն օգնում է ուսուցչին՝ տեղյակ լինել, թե ինչ է կատարվել տանը երեխայի հետ, որ այս կամ այն կերպ ազդել է նրա հոգեբանության, վարքի և տրամադրության վրա³ Դա ուսուցչին թույլ է տալիս հասկանալ ու օգնել երեխային: Ընդ որում, այդ օգնության կարիքը զգում են ոչ միայն երեխաները, այլև ծնողները: Անհրաժեշտ է նրա գիտակցությանը հասցնել, որ իրենք միայնակ չեն, իրենց կողքին են ուսուցիչները, մյուս ծնողները և ընկերները:

Ընտանիքը և դպրոցը դաստիարակության երկու հիմնական հավասարազոր սուբյեկտներ են, որոնք ազդում են երեխայի վրա մանկության և պատանեկության տարիներից⁴ Միայն այս երկու օղակների համագործակցության դեպքում է հնարավոր ձևավորել աշակերտների մեջ բարձր բարոյական որակներ, ապահովել նրանց աշխատանքային ուսուցումն ու մասնագիտական կողմնորոշումը⁵ Ծնողները պետք է ակտիվ մասնակցեն մանկավարժական գործընթացում: Համագործակցության ընթացքում ծնողները պետք է նկատեն ուսուցիչների կողմից թույլ տրված սխալները, և ուսուցիչները՝ ծնողների կազմակերպած ընտանեկան դաստիարակության ընթացքում նկատված սխալները Սակայն փոխքննադատությունը պետք է լինի հիմնավորված ու կառուցողական: Ծնողների հետ հիմնական աշխատանքը դպրոցն անցկացնում է ծնողական միավորումների միջոցով, որոնք կրում են տարբեր անվանումներ՝ ծնողական ակտիվ կոմիտեներ, խորհուրդներ⁶ Յուրաքանչյուր միավորում ունի իր կանոնադրությունը, որի մեջ նշված են դաստիարակության գործընթացի հիմնական ուղղությունները,

իրավունքներն ու պարտականությունները:

2 Լ. Վ. Թորգոմյան, «Մանկավարժության ընդհանուր հիմունքներ», Երևան, 2005⁷

Ծնող-դպրոց համագործակցությունն ավելի անկաշկանդ ու հաճելի դարձնելու նպատակով անհրաժեշտ է, որ ծնողն իրեն ազատ ու վստահ զգա⁸ Իսկ ինչպե՞ս հասնել այդպիսի արդյունքի⁹ Դրա համար ուսուցիչն է հանդես գալու առաջարկներով ու նախաձեռնություններով¹⁰

Ծնողների հետ հիմնական աշխատանքն անցկացվում է ծնողական ժողովների, նամակների, զրույցների, խորհրդատվության, տնային այցելությունների միջոցով:

Ուսուցիչը կապեր հաստատելով աշակերտի ընտանիքի հետ՝ լուծում է հետևյալ խնդիրները.

Ճանաչել երեխայի ընտանիքը

Ուսումնասիրել երեխայի սոցիալական միջավայրի ազդեցությունը նրա անձիձևավորման վրա

Օգնել ծնողներին՝ ընտանեկան պայմաններում երեխային դաստիարակելու

Կազմակերպել ծնողների մանկավարժական իրազեկումը

Երեխաների մասին հոգալը, նրանց դաստիարակելն ու նախապատրաստելը սոցիալական օգտակար գործունեության (ուսումնական, աշխատանքային, մշակութային-կենցաղային և այլ) հասարակության կողմից ընտանիքին ներկայացվող հիմնական պահանջներից են Մեր ապագա հասարակությանը պիտանի, արժանի քաղաքացի դաստիարակելու հաջողությունը պայմանավորված է ծնողների մանկավարժական կուլտուրայով, նրանց բարոյական բարձր գիտակցությամբ, զգացմունքներով ու վարքով⁴

Դաստիարակչական ներգործություններն ընտանիքում դրական արդյունքի են հասնում այն ժամանակ, երբ երեխան նախապես հոգեբանորեն տրամադրված է որոշակի գործունեության Դրա համար կարևոր է ծնողների հեղինակությունը³ Ընդ որում՝ երեխաների համար ընդունելի են դառնում ծնողների միայն այն արարքները, որոնք ուժգնորեն ազդում են նրանց զգացմունքների և գիտակցության վրա³ Հարկ է նշել, որ դրանք երեխաների վարքագծում անպայմանորեն դրսևորվում են Ծնողների մանկավարժական տակտը, երեխաների հետաքրքրությունների և պահանջների նկատմամբ նրանց ուշադիր վերաբերմունքը նպաստում են հավասարակշռված, հանգիստ վարքով, կենսուրախ տրամադրությամբ երեխայի ձևավորմանը: Հայտնի է, որ երեխաներն իրենց բնույթով ընդհանուր առմամբ ակտիվ ու գործունյա են: Խիստ կարևոր է, որ այդ ակտիվությունը մեծահասակներն օգտագործեն խելամիտ և նպատակաուղղված ձևով: Անհրաժեշտ է, որ երեխան ընտանիքում ունենա աշխատանքային մշտական հանձնարարություն³ Նա սովորելով է ամեն օր պարբերաբար կատարում իր ուժերին համապատասխան որոշակի աշխատանք, օգնում է սեղան բացել և հավաքել, պատրաստել դասերը, դասավորում իր խաղալիքները:

³ Концепция дошкольного воспитания, Москва, 2000.

⁴ Концепция дошкольного воспитания, Москва, 2000.

Նրա մեջ սովորույթ է մշակվում անհանգստանալ ծնողների, քույրերի, եղբայրների համար՝ Երեխաներին մեծահասակների աշխատանքային գործունեությանը ծանոթացնելը նպաստում է աշխատանքի և այն իրականացնող մարդու հանդեպ հարգանքի ձևավորմանը: Աշխատանքի նկատմամբ հետաքրքրությունը և դրական վերաբերմունքն ամրապնդվում և կայունանում է այն ժամանակ, երբ երեխան անձամբ մասնակցում է իր ուժերին համապատասխանող որևէ աշխատանքի,

ուրախանում ստացված արդյունքով, գիտակցում դրա նշանակությունն ու օգտակարությունը:

Կարևոր նշանակություն ունի ծնողների՝ հոր և մոր համատեղ մասնակցությունը դաստիարակչական գործընթացին, համագործակցությունը ներընտանեկան կյանքում, փոխադարձ օգնությունը, աշխատանքի արդարացի բաժանումը, հոգեբանամանկավարժական գիտելիքների և գործնական հմտությունների մակարդակը՝

Մեր նպատակն է՝ խորհուրդներով օգնել ծնողներին՝ ճանաչելու իրենց և իրենց երեխաներին՝ Դա կարևոր նախապայման է՝ ընտանիքում երեխայի նպատակաուղղված և համակողմանի դաստիարակության կազմակերպման համար՝

Այսպես.

Հասարակության ակտիվ քաղաքացիներ դաստիարակելու առումով՝ ընտանիքը պետք է փոխի իր նկարագիրը և ավելի հետևողական ու նպատակային աշխատանք տանի այդ ուղղությամբ՝ Եթե մինչ այժմ ընտանիքին վճռական դեր է հատկացվում միայն դաստիարակության հարցի լուծման գործում, ապա այսօր դրան պետք է ավելանա նաև կրթության կազմակերպմանը ևս նրան մասնակից դարձնելու

հարցը (երեխային դպրոցի համար նախապատրաստել, ընտանիքում երեխային գրաճանաչ դարձնել և այլն)²

Ընտանիքում երեխային դպրոցի համար նախապատրաստելու աշխատանքի ճիշտ և արդյունավետ կազմակերպումն էլ ավելի կբարձրացնի ընտանիքի հեղինակությունն ու պատասխանատվությունը աճող սերնդի կրթության և դաստիարակության գործի նկատմամբ²

Երեխային համակողմանիորեն դաստիարակելու նպատակով ծնողները պետք է ունենան համապատասխան նախագիտելիքներ և ընտանիքում երեխայի մտավոր զարգացման անհրաժեշտ մակարդակն ապահովելու համար իմանան պահանջվող չափանիշը, տվյալ տարիքում երեխայի մտավոր կարողությունները, որպեսզի դպրոց մուտք գործող երեխան ունենա գիտելիքների պաշար, ճանաչողական հետաքրքրություններ, սովորելու ցանկություն և այլն²

Դաստիարակչական ներգործությունը պետք է իրականացվի՝ նկատի ունենալով կոնկրետ պայմանները, կոնկրետ իրադրությունը և կոնկրետ երեխային²

Ընտանիքի բոլոր երեխաների նկատմամբ միևնույն դաստիարակչական մեթոդի կիրառումը ճիշտ չէ:

Կարևորվում են ծնող-երեխա փոխհարաբերությունները:

Ծնողների իրազեկվածությունը բարձրացնելու նպատակով անհրաժեշտ է կազմակերպել դասախոսություններ ու սեմինարներ՝ երեխաների

առողջության, ուսուցման, դաստիարակության, ծնող-երեխա փոխհարաբերությունների վերաբերյալ⁵²

5 С.А.Козлова, Т.А.Куликова, Дошкольная педагогика, Москва, 2000.

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Ամփոփելով կրտսեր դպրոցականի դաստիարակության գործընթացում ընտանիքի դերի վերաբերյալ սույն հետազոտական աշխատանքը՝ հանգել ենք հետևյալ եզրակացություններին.

Համագործակցությունը, որպես ընտանիքում փոխհարաբերությունների տեսակ, ենթադրում է միջանձնային հարաբերությունների միջնորդավորվածություն ընտանիքում՝ գործունեության ընդհանուր նպատակներով և խնդիրներով, նրա կազմակերպվածությամբ և բարձր բարոյական արժեքներով՝ Ընտանիքը, որտեղ փոխհարաբերությունների հիմնական տեսակ է համարվում համագործակցությունը, ձեռք է բերում հատուկ որակ, դառնում է զարգացման բարձր մակարդակի խումբ՝ կոլեկտիվ:

Յուրաքանչյուր ընտանիքում օբյեկտիվորեն ներկայացվում է որոշակի, դաստիարակության միանգամայն չգիտակցված համակարգ՝ Այստեղ նկատի է առնվում նաև դաստիարակության նպատակների հասկացությունը, նրանց խնդիրների ֆորմուլավորումը, և դաստիարակության մեթոդների և միջոցների շատ կամ քիչ նպատակաուղղված կիրառումը, այն հաշվառումը, որ կարելի է և չի կարելի թույլ տալ երեխայի հետ շփվելիս՝

Ծնողների կողմից իրականացվող դաստիարակությունն ընտանիքում պետք է ունենա մանկավարժական ուղղվածություն՝ Անհրաժեշտ է հարգանքով վերաբերվել երեխաների հարցերին ու հետաքրքրություններին, խնամքուցարբերել նրանց աշխատանքի նկատմամբ, գնահատել ու խրախուսել նրանց նորարարությունն ու

նախաձեռնությունը՝ Օնոդները և ընտանիքի մեծահասակ մյուս անդամները երեխային պետք է դիտեն որպես գործուն անձնավորությանն նպաստեն նրա ընդունակությունների զարգացմանը՝ Հարկավոր է լսել երեխաների դատողությունները, կատարել մտածված ուղղումներ, հավատալ նրանց ներթափույց հնարավորություններին:

Հայ մանկավարժները գտնում են, որ մեր ընտանիքի կայունության, հասարակության մեջ հարատևող արժեքների մեծ մասը գոյատևում է մեծերի նկատմամբ հարգանքի և երեխային՝ որպես արժեք ընդունելու հանգամանքի շնորհիվ՝

Մանկությունն ինքն արդեն արժեք է և երեխայի կյանքի ամենակարևոր հատվածներից մեկը՝ Երեխաները մեծերի սեփականությունը չեն, ինչպես մեծերը կվերաբերվեն երեխաներին, այնպես էլ երեխաները հետագայում կվերաբերվեն մեծերին՝

Ինչպես սովորեցնում է հայկական իմաստուն առածը՝ «Ինչ որ ցանես, այն էլ կհնձես»::

Եկեք լսենք երեխաներին, հնարավորություն տանք նրանց՝ արտահայտվելու, հասկանանք նրանց և դառնանք նրանց վստահելի գործընկերը:

Մեծ մաթեմատիկոս Ռ. Դեկարտը ասել է. «Ես մտածում եմ, ուրեմն գոյություն ունեմ»: Հետևաբար՝ ցանկացած մարդու, այդ թվում և երեխայի, որպես բանական էակի ինքնադրսևորման, ինքնահաստատման լավագույն միջոցը սեփական մտածողության կարգավորումն է:

Կատարված հետազոտությունները պարզեցին, որ խաթարված մանկություն ունեցողները իրենց զարգացածության մակարդակով տարբերվում են լիարժեք ընտանիքում մեծացող հասակակիցների:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Վ.Ա. Սուխոմլինսկի, Պուվլիշինի միջնակարգ դպրոցը, Երևան-«Լույս»,1984թ.

Л.Н.Толстой-Детство, отрочество, юность, Москва,1966.

Լ.Վ.Թորգոմյան,«Մանկավարժության ընդհանուր հիմունքներ»,Երևան,2005

С.А.Козлова, Т.А.Куликова, Дошкольная педагогика, Москва, 2000

Յու.Ա.Ամիրջանյան, Ա.Ս.Սահակյան, «Մանկավարժություն», Երևան 2004